

Александра Михајловић

Илустровао Михаило Гачић

СОФИЈИНЕ МУДРОЛИЈЕ С МАРКОМ КРАЉЕВИЋЕМ

ПРИЧЕ ЗА ДОПУЊАВАЊЕ И ПРЕПРАВЉАЊЕ



мала лагуна



Здраво, ја сам Софија. Моје име значи „мудроси“. И мнојима сам омиљена ијица. Знач ли која сам врсиа? Ако и не йојодиш сиочейка, ойкрићеш касније када уйознаш и мој најбољеј йријашеља.

У причама које следе главни јунак је Марко Краљевић. Живео је у давном 14. веку. Рођен је 1335. године и шест је година био млађи од кнеза Лазара.

Историја нам прича да су се за Марковог живота десиле две веома важне битке у којима је српски народ учествовао: Косовска битка и Маричка битка.

У то време живели су и кнегиња Милица, позната српска средњовековна песникиња Јефимија, велики јунаци као што су били Вук Бранковић, Милош Обилић, браћа Балшићи, и последњи владар из лозе Немањића, син цара Душана, у народу познат као Урош Нејаки.

Хајде да се играмо.

Ти ћеш бити писац, може?

Живиш у 14. веку, веома си учен, па те зову Филозоф. Знаш, учене људе су у то време називали филозофима*.

Дакле, запиши своје име: _____ Филозоф.

Е, да. Заборавих да се представим. Ја сам монах Лукијан. Лукијан Филозоф. Био сам учитељ, преписивач и преводилац у манастиру Милешева. Украшавао сам разне рукописе, састављао писма. Једнога дана дошао је славни српски витез и одвео ме у свој замак. Из манастира сам понео књиге и... своју најбољу пријатељицу, која ти се већ представила.

Дакле, остављам ти сведочанство о његовом и свом животу. Драго ми је што си дошао до мојих списа, јер на неким местима оне треба да се допуне. Неке догађаје изнедриле су моје успомене, а неке сам записивао слушајући пријатеља. Можда су ми сећања била понегде варљива, или је мастило избледело. На тим местима узми своју писаљку и доврши их да би овај рукопис постао доступан и твојим вршњацима.

У првој причи, све што сам ја доживео замисли као да је твој живот. У причама које касније следе, сваки од нас записиваће самостално понеки део.

Сигуран сам да ће ово бити занимљива авантура.

* Најпознатији монах био је Константин Филозоф, који је живео у 15. веку. Основао је Ресавску школу, која се бавила превођењем и преписивањем књига.



МАРКОВА ЖЕЉА

У време када почиње ова приповест, живиш повучено у једном манастиру. Преко дана си учитељ, а ноћу пишеш, читаш и преводиш књиге са грчког језика. Нарочито те занима историја. Али проучаваш и политичке прилике европских земаља у том бурном 14. веку. Хтео би да напишеш и књигу о животу краљева.

Једне ветровите ноћи уснио си чудан сан. У манастирску собу ушао је витез, на кревет ти ставио карту тадашње Европе и вреће дуката, а на њима писмо. Писао је да те испред врата чекају кочије за пут ка далеким земљама. Пробудио си се и замишљено погледао кроз прозор, јер је сан био толико стваран да ниси био сигуран где се налазиш.

У том тренутку чујеш куцање на својим вратима и видиш оца Димитрија како лагано улази.

„Српски краљевић по имену Марко чуо је како сви хвале твоју ученост. Данас долази са својом свитом код нас да те упозна.“

Рекао је то мирно док му се седа глава померала у знак одобравања због добрих вести које је пренео. Твоја пријатељица сова Софија села ти је на раме и заједно кренуште ка трпезарији.

Сви су узбуђени. Ускомешаност, тако несвојствена манастиру, видела се када су великаши улазили на коњима. Старешина и твој учитељ зову те и упознају са високим, тамнокосим човеком.

„Бог ти помогао. Ја сам Марко. Треба ми човек од поверења. Сви кажу да си то ти. Недавно је у мом двору умро Стари, редак човек, мој саветник и писар. Ожалио сам га кô оца. Казивао је како би волео да га ти наследиш и ја му испуњавам последњу жељу. А чуо сам да си ваљан младић и посвећен монах.“

Теби је мило због тих речи, добијаш позив да будеш његов писар и живиш на двору у Прилепу.

Знаш да је Марко надалеко познат по свом јунаштву, највећи је српски витез, па је то велика част. Старешина, отац Димитрије дарива ти три књиге које си преписао и

илуминисао да носиш на дар. Растанак ти тешко пада. Још као дечака браћа су те довела у манастирско окриље. Да те сачувају од немира, пуцњаве, паљења. Сузних очију пакујеш папире и пера, чујеш прапорце краљевских кочија. Твоји ђаци су тужни, а тебе нешто стеже у грудима. Идеш нерадо, не знаш шта те чека. Улазиш са Софијом у кочију коју су послали и крећеш.



ИЛУМИНАЦИЈА – бојадисање црвенеж или илустрација текста. У средњем веку би најпре аутор саставио рукопис, а онда га слао илустрирајућем уметнику који би га рукописом украсио. Често би украшавао и прво слово.

Предели кроз које пролазиш су прелепи. Зелене се шуме и ливаде, небо се с планинама спаја. Зидови замка су под стражом, а унутра све много веће него што си очекивао.

На двору су сви пријатни, насмејани, веома се лепо понашају према теби. Добијаш велику собу у којој можеш да самујеш, пишеш и преводиш. У њој су два ковчега да одложиш ствари, велики ћилим, на кревету душек (у манастиру си спавао на дасци), јастуци, јастучнице, прекривач. Затечен си таквим обиљем. Чак и Софија има своје место у углу на великом црвеном јастуку.

После неколико дана Краљевић Марко жели да разговарате. Узимаш своје папире и перо које свуда носиш са собом и улазиш у библиотеку. Краљевић је у столици, надвијен над списе. Дочекује те топло и са осмехом. Библиотека је велика, удобна просторија. За њу су набављане и преписиване многе познате књиге, објашњава домаћин док те води у разгледање.

Ту си проводио, током година свог боравка у Прилепу, најлепше дане. Налазио живота владара и светитеља, и веома добро преведене витешке романе, као на пример, *Александриду**. Биле су украшене, брижљиво на полицама чуване. Ту сте се Краљевић и ти осамљивали и дуго причали.

А тај дан када си ушао био је посве другачији од оних твојих манастирских. Он открива да покушава да пише песме. Помало стидљиво их показује и тражи савет како да уреди стихове. Прво си помислио да се шали, а када угледаш његово озбиљно лице, узимаш један листак. Читаш и уочаваш да је песма веома добра. Потом се надвијаш над рукописом и развија се жучан дијалог. Расправљате о римама, речима, изразима које

* Роман о ратовима Александра Великог, веома познат у средњем веку.

може заменити лепшим. Нисте ни приметили да је дошло време за вечеру. То вам је тек други сусрет, али већ осећаш да сте постали пријатељи.

„Желим да пишем и песме о љубави, о младићким жељама које слабе дух до краја. Знам да неки тврде да су таква осећања опасност духовном развоју младих. Ипак, мислим да о њима треба певати. Свукуд око нас љубав постоји! Зашто то тајити. Када се млади боре за наклоност даме, то само може јачати витешку част.“

Софија се на твојем рамену мешкољи, а ти си уочио необичност духа свога господара. Први у боју, онако висок, први изгледом међу свом господом и први у стварима ученим, у уметности, а ево сада и у песништву.

После тога прича о својим биткама. Записујеш или само слушаш, упознајеш разне велике људе који су Маркови пријатељи. Убрзо добијаш стално место за њиховим столом.

А та трпеза... Никад је нећеш заборавити. Раскош о каквој ниси ни сањао. Обилна, дугачка, пуна разних ђаконија. Пажљиво си слушао како су ишли у лов, а дивље животиње хватали „на дужину мача“ да не би зими правиле штете. А у сунчаним данима с добрим ветровима јахали су до воде која лечи, по богатим пашњацима и пољима који су обиловали разном дивљачи – срнама, јеленима, лисицама, дивљим свињама, паткама, јаребицама, препелицама. И све их доносили да би их куварице укусно припремиле. Марко је био, причали су, најбољи у лову, на коњу, са соколом на рамену, а за њим је тутњао топот коња са великашима. Из лова су се, вазда, враћали пуних торби.

Јела се, осим дивљачи, сва перната живина, јагњетина у млеку, козји и овчији сир. Краљевић је имао и своју сушару, те су сланина и суво месо били права посланица. А нарочито је било цењено овнујско месо. Изношен је врућ хлеб печен у црепуљи. У дане поста најчешће је било моруна и јесетри, премда се доносила и морска риба. Хоботница, коју је и Свети Сава препоручивао, била је најкуснија. Цео сто је мирисао на мајчину душицу, хајдучку траву, метвицу, шафран, бибер и друге зачине који су се у храну стављали. А за крај обеда, увек предивна, слатка пита. Са циметом коме не можеш да одолиш. Уз гутљаје вина, најчешће медовине*, разговор је трајао до у касне сате. Наравно, умерено се понашаш и према јелу, и према пићу. Али чула су уживала док си ту разноврсност гледао: зеље, роткве, црни и бели лук, купус, блитва и печурке, којих је увек било барем пет-шест врста. Видео си да већина много више цени месо, али за њега ниси превише марио.

* На српској средњовековној трпези често је била медовина – алкохолно пиће налик вину од меда.



Ипак, најинтересантније је што Марко каткад узима гусле да забави пријатеље и госте, а немали број вечера је протекао уз понеког жонглера*, или другог занимљивог забављача.

Мирни дани ти, као и у манастиру, пролазе у читању, преписивању, превођењу и писању. Ништа се није променило. Изузев што си и сам постао радозналији што се тиче свакодневног живота. Спријатељио си се с куварицом, која је била жена из народа, срдачна и топла. Позвала те да сиђеш у кухињу и видиш како спремају храну, јер си је, после обеда, стално хвалио. Све је било другачије од јела у манастиру.

Кухиња пространа, дуж целог крила дворца. Често су у њој били путници намерници који су, по господаревом наређењу, добијали да поједу и попију, да се по лошем времену склоне и огреју, а и да коначе**.

Зачуђен си како се спретно месо обавија земљаном глином, па се на ватри пече. Млеко би кувале тако што ставе ужарени камен, те би за тили час проврило.

„А ове кофе на полицама? Шта је у њима?“, питао си.

„У њима се чува мед“, поносна је куvariца.

Једном те је лично Марко одвео до пећине у којој је чувао бескрајне редове кофа са медом. Често су га стављали и у храну. Пилеће груди су, на пример, прво солиле, па намазивале медом, затим би их уваљале у пшенично брашно и заливале свињском машћу. Киселиле су јабуке, сушиле шљиве. Кухиња је за тебе место чаролије!

А онда те је главна куvariца гледала с оклевањем, као с неким страхом. Диге главу и пита те да ли би њихову децу учио словима. Али и да сова Софија буде с тобом. Деца су њоме опчињена. Наравно да прихваташ!

Осмишљаваш како ће то изгледати. Марко ти даје једну велику собу. Столар прави клупе и столице. С пуно вере крећеш са својим малим ђацима да савладавате писање, граматику и бројеве. Дан ти је потпуно испуњен.

Предвече шеташ. Изван зидина су се видела брда, а цео пејзаж делује умирујуће. Наоколо ливаде са стоком која је извођена на испашу, а куће у којима су живели сељаци увек препуне граје од дечјег смеха, игара и довикивања. Црква се налазила у средишту. После неколико месеци уочио си да се све ређе сећаш манастира и живота у њему.

* Акробата је нацртан и у *Мирслављевом јеванђељу*.

** Конак – преноћиште.



ПУТ У ЕВРОПУ

Сасвим изненада, једног дана кад си завршио с часовима и кренуо у уобичајену шетњу, Краљевић Марко те чека. Каже, баш и њему добро дође да протегне ноге. У лакој разговору те пита да ли би желео да посетиш царске и краљевске куће и забележиш шта се у великој Европи дешава.

Тада ти је Марко причао како своју земљу хоће да унапреди: многи путују по Византији, али ретко ко одлази на Запад. А он би да најбоље, и са једне и са друге стране, унесе у пределе којима влада.

„И читао сам неке делове *Александриде*, о Александру Великом. Волео бих када би и ти забележио неке приче са овога двора. Онако, успут. Али о томе ћемо касније. Сада бих да те пошаљем на један пут по Западу. Да ли би желео да одеш у Енглеску и Италију? Млад си, учен, знаћеш да све добро сагледаш и мени испричаш. Хоћеш ли?“

„Да ли хоћу?“, питаш ти.

Намах си се сетио свог сна у манастирској ћелији. Сада је јасно да је био предсказање свих лепих догађаја који су потом уследили. Осећаш задовољство и неку чудну радост пред искушењима која те чекају. Знаш да неће бити лако, али је жеђ за новим знањима надјачала страх који си у тренутку осетио. И Софију не можеш да водиш. Све је на путу неизвесно, а она ти је најважнија. Остављаш је с пуно поверења Марку, премда ти је жао. Први пут се с њом растајеш. Нашао си је као сасвим малу када је испала из гнезда.

Наново спремаш своје ствари и крећеш...

Мапа Европе је у твојој торби, а задатак ти је да прво посетиш Енглеску.



Хиљаде километара прелазиш, месеци су били потребни да до далеке острвске земље дођеш... и већ си поприлично уморан сишао са великог брода. Исцрпљен дугом пловидбом и немирним морем. Кочија те је чекала. Био је мрак, али си приметио да је све развијеније него у земљи из које долазиш.

Улазиш у замак, мноштво људи у одежама, а два дворанина ти отварају врата.

Твој домаћин, весели и пријатељски настројени Џорџ, смешта те у пространу собу. На његовом левом образу примећујеш велики ожиљак, али ти је непријатно да га питаш о томе. Одмах те заваља причом о Едварду Другом, који је владао за време његовог оца, почетком четрнаестог века, до 1327. године. Био је то добар владар, каже, а после њега је дошао Едвард Трећи, владар до 1377. године.

„А сада, крајем истог века, на престолу је...“

„Знам, Ричард Други“, прекидаш га ти. „Он је био краљ и када су се водиле Маричка битка и Косовски бој.“

После вечере одлазиш да се одмориш.

Ујутру прво видиш Џорџов осмех, који одмах креће с питањима. Занима га где је Србија и шта се тамо дешава, а ти му лагано објашњаваш.

Одсад па надаље, сваки задатак носи одређен број перпера које освајаш својим знањем. Сакупљаш их да би изградио свој средњовековни град.

(Њоуњавање неме карће вреди 3 њерпера)

1. Размисли и испиши називе земаља које су данас између Србије и Енглеске.
2. Колико би данас требало Филозофу најмање земаља да пређе да би стигао до Енглеске?

- а) три
- б) четири
- в) пет



вредносћ: 1 њерпер

3. Који би најкраћи водени пут из континенталне Европе (море или океан) требало Филозоф да пређе да би дошао до данашње Велике Британије?

вредносћ: 1 њерпер

ПЕРПЕР је био новац у време Душана Силног. Вредео је дванаест сребрних динара. На пример, годишњи њорез за кућу износио је један њерпер. Данас би за њај један њерпер могао, вероватно, да купиш најлепше њресе.

Причаш Џорџу да је четрнаести век и код нас био веома буран. Чуо је за Битку на Косову и да су Срби, својом храброшћу, зауставили Турке на Балкану, и хвала богу, каже, нису ушли дубље у Европу.

У то касно летње послеподне и остали Енглези су причљиви, па говоре како Француском управља Карло Пети, кога народ Француске зове Мудри.

Али Енглези брину за своје ратове. Тада сазнајеш да је и Џорџ у једној бици задобио онај грозни ожиљак, био тешко рањен и једва остао жив.

Две велике земље, Француска и Енглеска, баш су у Марково време биле страшно завађене. Љуто су водиле Стогодишњи рат, који се окончао 1377. године. Последице се још осећају, смркнуто ти прича Џорџ и глади свој образ.

Таман када су мислили да се смирило, у Енглеској се 1380. године разбеснео и велики устанак сељака. Није то било право дворанима.

Али ни ту није крај!

„Енглези, у ствари, воде битке на више фронтава. Ратују и са Шкотима који желе независност. Много је ту крвавих борби и преговора, и изгледа да храбри и упорни Шкоти побеђују“, тихо завршава забринути Џорџ.